

ARHEOLOŠKI MUZEJ ISTRE U PULI

Pula, Ulica Narodnog doma broj 3

Arheološka djelatnost i briga za očuvanje i zaštitu umjetničkih i historijskih spomenika u Puli ima svoju dugu tradiciju. Tokom čitavog 19. stoljeća vodila se veća ili manja briga oko sakupljanja kamenih spomenika, koje se deponiralo u poznatim i monumentalnim antičkim gradjevinama - Augustovom hramu i Anfiteatru. Spomenici potječu iz grada Pule i najbliže okoline, jer osim izuzetaka nije se dopremalo u grad kamene spomenike iz veće daljine. Na drugoj strani imamo uredjene lapidarije antiknih spomenika u mnogim istarskim manjim gradićima, tako u Labinu, Plominu, Roču, Buzetu, Rovinju, na Brionima. Bogatiji lapidariji je u Poreču, što je razumljivo obzirom na ^{nekadašnji} historijski značaj ovoga grada, u kojem već od godine 1883 postoji muzej, koji je sve do godine 1926. bio ~~pokrajinskog značaja~~, sa djelokrugom rada nad čitavom Istriom. Treba istaknuti bogatu zbirku od skoro stotinu natpisanih i ornamentalnih kamenih spomenika iz vremena antike i srednjeg vijeka u Novigradu na zapadnoj istarskoj obali.

Muzej u Puli kao ustanova bio je utemeljen tek godine 1.902., kada su bogati nalazi arheoloških iskapanja u Nesakciju zahtijevali hitno rješenje ovog pitanja. Zgrada, u kojoj su bile smještene zbirke, je dakako obzirom na veliko arheološko bogatstvo ove zemlje, skoro postala pretijesna. Osim toga je vremenom muzej proširio svoju djelatnost i postao od gradske ustanove, ustanova pokrajinskog značaja preuzev ovu funkciju od muzeja u Poreču, koji je tom prilikom i velik dio svojih zbirki morao prepustiti većoj i po položaju značajnijoj Puli. Tako je proširenjem terena djelatnosti pulskog muzeja nad čitavim hrvatskim dijelom Istre sa otoci na Cresom i Lošinjem došlo do seljenja muzeja ~~u zbirke u muzejskim potrebama~~ odgovarajuću zgradu u zgradu bivše gimnazije, gdje je ~~zbirka~~ konačno ukusno uredjena godine 1930. Važno je spomenuti odmah i vodiće po muzeju i glavnu literaturu o muzejskim predmetima, jer ćemo ove u ogromnoj mjeri, bar što se tiče manjih arheoloških predmeta uzalud tražiti u sadanjoj muzejskoj zbirci. To imamo zahvaliti čudnoj psihozi tadanjih upravitelja, koji su povodeći se za primjerom drugova iz ostalih grana djelatnosti, da su naime prije oslobođenja Pule i Istre od strane Jugoslavije, odveli sobom u Italiju sve tvornička i ostala postrojenja, dali odvesti i umjetničko kulturna dobra, medju njima i gotovo sve arheološke

predmete osim kamenih spomenika, ali i od ovih su neki na isti način nestali iz muzeja. Još uvijek su sakriveni u Sjevernoj Italiji sa namjerom odugovlačenja njihove predaje, na što je Italija po mirovnom ugovoru vezana. Do sada dakle ovi predmeti nisu još vraćeni zemlji i gradu, kojima pripadaju.

Bogatstvo zbirke poznato je po vodičima, od kojih spominjem za zbirku smještenu u staroj zgradi A. Gnirsa, Führer durch Pola na njemačkom jeziku, izašlog godine 1910, a za zbirke uređjene 1930 godine u sadanjoj muzejskoj zgradi Br. Tamaro, Il Museo Civico di Pola 1930 u talijanskom jeziku. Uostalom su arheološki nalazi, iskapanja i pojedini spomenici detaljnije objavljeni prije prvog svjetskog rata u arheološkim revijama, koje su izlazile u Beču, a u poslijeratnom periodu u izdanjima društva Società Istriana di archeologia e storia patria te u drugim talijanskim revijama.

Prepariranjem i kompletiranjem arheoloških predmeta, koji su ostali u muzejskom depou, privremenim preuzimanjem jednog dijela predmeta iz porečkog muzeja i novo sakupljenom gradjom nakarpos poslije oslobodjenja Pule i priključenja Jugoslaviji godine 1947 muzejske su zbirke ponovno uređjene po svim pravilima napredne muzeološke postave. Već poslije pet godina pokazale se da je muzej iako opljačkan, u tolikoj mjeri, prostorno prenatlan, što se tiče izložbenih dvorana, kojih ima zajedno sa lapidarijem 11, a jednako i što se tiče prostorija za radionice i za sistematski uređjena i svakom pristupačna skladišta.

Izložba je uređjena po nalazištima i po pojedinim epohama tako, da počinjemo pregled sa u glavnom pojedinačnim nalazima iz doba neolita, kojima je priključen dio gradje sistematski iskopane godine 1952 na Brionima, a koje znači prelaznu fazu iz neolita u slijedeće bronzano razdoblje. Za ovo su značajna naselja na dobro utvrđenim gradinama, koja se po mnogim svojim specifičnostima približuju istovremenim gradovima u zemljama Istnog Mediterana. Iz ovoga razdoblja je izložen u glavnom keramični materijal dobiven manjim sondiranjima izvršenim poslije rata na desetinama lokaliteta, a koji ukazuju na tadanju jaku vezu istarskog poluotoka sa Balkanskim zemljama.

Slijedeće dvije sebe posvećene su prvom mileniju nove ere, u prvom redu dvjema glavnim nalazištima iz ovog perioda u Istri: Picugina i Nesakciju. Arheološka gradja potječe iz nekro-

pela sa pepeonim grobovima značajnim za ilirski element, koji se je doselio u Istru oko početka tisućgodišta i koji^{se} je prebrodiv sve neprilike keltske invazije u početku 4. stoljeća i zatim rimske okupacije u drugom stoljeću prije nove ere i zadržao se kao takav još stoljeća i stoljeća.

U zbirci su od ovih dijelova najznačajniji keramični proizvodi. Ističu se oni iz Picuga po svojim formama i ukrasima različitih motiva od plastičnih spitalnih do urezanih i bijele inkrustiranih ornamentalnih. Jednostavnije je грнčarstvo iz Nesske cija, vezano na stare konzervativne forme. Sa ovog nalazišta treba spomenuti i brojne arhitekturne dijelove ukrašene spiralama i meandrima. To su vjerojatno dijelovi nekog hrama, a vremenski pripadaju još protoilirskoj epohi.

U dvorani sa antičkim materijalom poznatog rimskog značaja od zemljanih i broncanih uljanica, staklenih vazica i urna do brončanih fibula i ostalih predmeta ukrasnih predmeta saještani su također arheološki predmeti iz vremena seobe naroda i iz kasnijih stoljeća, kada su Istru bili već naselili Slaveni.

Vrlo značajan je muzej po svojim brojnim kamenim spomenicima, po kojima možemo lapidarij u Puli staviti u red svjetskih lapidarija. Dobro je zastupana plastika sa preko 60 komada, koje ne možemo uvrstiti u primjere klasične umjetnosti, ali koji prikazuju svoje provincijalne posebnosti, akoprem je Istra zajedno sa Venecijom od godine 28/27 dalje sačinjavala desetu regiu rimske imperije. Glavna masa spomenika pripada 1. i 2. stoljeću naše ere. To su sčjajno obradjeni dijelovi arhitekture antinog grada Pule, koja je nosila počasni naziv Pietas Iulia Herculeana Pollentia i koja je u ovim stoljećima dostigla vrhunac svojega razvoja. Uz brojne grobne natpisne spomenike je važna serija zavjetnih oltara bogovima, od kojih su uz prave italske zastupani i orijentalni kultovi, a u mnogo većem broju bogovi ilirskog i keltskog domaćeg stanovništva. Da je ove i u periodu rimske oblasti nad Istrom igralo svoju ulogu vidimo po desetinama nelatinskih imena na nadgrobnicima i zavjetnim spomenicima, iz svih dijelova našeg poluotoka. U lapidariju zauzimaju vrlo važna mjesta predromanički spomenici, dijelovi crkvice pokućstva malenih crkvice iz stoljeća od 8. do 13. Označava ih zanimljiva pleterna ornamentika, a medju njima ima i skulpturno predstavljanih likova.

Izložba je otvorena za posjete svakodnevno dva sata, za grupe i preko ovog reda. Broj posjetilaca se kreće od 18 do

20 tisuća godišnje. Pisanog vodiča po muzeju nema ; prijeratni ne važe, jer je izložena gradnja sasvim nova, a sudbina u Italiju odnešenih predmeta još nije riješena. Nekulturnim postupkom još ne može se označiti i odnošenje sve muzejske arhive, stručne knjižnice inventarnih knjiga, stručne kartoteke i fototeke. Novi inventari bilježbe oko 13.000 brojeva, fototeka 3.000 negativa i velike pozitivne.

Uz sve izložene predmete nalaze se manji natpisi, a cjelinu upotpunjuju veliki natpisi u svakoj dvorani, tlocrti, povećani fotografski snimci i crteži, kojima je kušano zorno i svim posjetiocima razumljivo prikazati razvoj materijalne kulture i života stanovništva Istre od najstarijih vremena sve do 13. stoljeća. Sa pojavom romaničkog stila kao umjetničkog pravca završava se i vremenska djelatnost Arheološkog muzeja Istre u Puli i time i muzejska postava.

Za svaku arheološku građu dodjeljeno je muzeju stručno lice: za prahistoriju kustos prof Bačić Boris, koji je ujedno i direktor ustanove, za klasičnu arheologiju kustos Mlakar Štefan, za srednjovjekovnu kustos prof Marušić Branko.

Naskoro će izaći Vijesnik radova Arheološkog muzeja Istre u Puli, u kome će biti publicirani rezultati poslijeratnih sistematskih iskopanja u Istri.

Boris Bačić, Pula.

1953